

Kan aktiebolag flytta?

av Lars Pehrson

Under de senaste åren har det i pressen framkommit att flera svenska storföretag har börjat att undersöka om det inte vore fördelaktigt att flytta huvudkontoret till något annat land. Frågan fick nyligen förnyad aktualitet på grund av att Ericsson först förvärvade en större kontorsfastighet i London och några månader därefter offentliggjorde att delar av koncernstaben skall flytta dit. De skäl som storföretagen brukar anföra för att flytta ut från Sverige är framför allt den ökade internationaliseringen, den ekonomiska integrationen inom EU, att företagen har så stor del av sin omsättning utomlands samt att de önskar komma närmare sina stora marknader. Det brukar även anföras att det är lättare att rekrytera kvalificerad arbetskraft i länder med lägre skatter.

Olika former av samgåenden kan också resultera i att bolag flyttar hela eller delar av sin verksamhet till något annat land. Under det senaste året har flera svenska företag beslutat att på ett eller annat sätt gå samman med utländska bolag. De två mest kända samgåendena torde vara de mellan Stora och finska Enso respektive Nordbanken och likaledes finska Merita. I båda dessa fall skall de sammanslagna bolagens huvudkontor ligga i Finland.

Diskussionen i pressen om svenska aktiebolags flyttplaner ger ibland intryck av att det är en relativt enkel operation för ett bolag att flytta till ett annat land. Detta är också riktigt om man med en utflyttning bara menar att en begränsad del av verksamheten skall föras över till något annat land. Att flytta ett helt bolag är emellertid både praktiskt och juridiskt mycket komplicerat. Strikt formellt är det inte ens möjligt för ett svensk aktiebolag att flytta från Sverige. Legalt sett är det nämligen så att ett aktiebolag som har bildats i Sverige skall vara registrerat i Sverige och det måste ha sitt formella säte i någon svensk ort. Vidare gäller att svensk rätt alltid skall tillämpas på bolagets interna relationer. Det är således alltid den svenska aktiebolagslagen som reglerar bl.a. förhållandet mellan aktieägarna och bolaget och kompetensfördelningen mellan de olika bolagsorganen; bolagsstämman, styrelsen, verkställande direktören och revisorerna.

De aktiebolagsrättsliga reglerna är dock inte lika i alla EU-länder, vilket gör att rättsläget varierar de olika länderna emellan. Därutöver finns det vissa EG-rättsliga bestämmelser som har betydelse. Ett syfte med denna artikel är att beskriva och analysera vilka möjligheter som aktiebolag hemmahörande i

något EU-land har att enligt nationella regler flytta från ett EU-land till ett annat. Som kommer att framgå kan rättsläget i vissa situationer bli mycket oväntat.

Ett viktigt mål för den Europeiska unionen är att skapa och vidmakthålla ett område utan inre gränser där fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital skall säkerställas, art. 2 i Unionsfördraget och art. 14 i EG-fördraget. Det kan förefalla naturligt att denna fria rörlighet även inkluderar en rätt för ett bolag att flytta från ett EU-land till ett annat. Som vi kommer att se är emellertid detta inte fallet. En fråga som därför uppkommer är hur man då, legalt sett, bär sig åt för att flytta en verksamhet till ett annat land.

Sedan den 1 juli 1989 är det möjligt att med stöd av EG-rättsliga regler bilda en form av övernationella bolag, europeiska ekonomiska intressegrupperingar, EEIG. Sådana bolag, som saknar motsvarighet i nationell svensk rätt, anses inte vara hemmahörande i något enskilt EU-land utan endast i EU generellt och kan på grund härav relativt enkelt flytta mellan olika EU-länder. Antalet existerande EEIG:s är ännu förhållandevis mycket litet. I Sverige finns ännu inte ens tio stycken. Betydligt större praktisk betydelse skulle det få om det sedan åtskilliga är tillbaka pågående arbetet med skapa regler för en annan typ av övernationellt bolag, europeiskt aktiebolag eller *societas europea*, skulle krönas med framgång. Möjligheterna för EEIG:s och eventuella framtida europeiska aktiebolag att flytta diskuteras i artikelns senare delar.

Vidare pågår inom kommissionen arbete med ett skapa ett direktiv, det fjortonde bolagsdirektivet, som skall innehålla regler som ålägger medlemsstaterna att i sina nationella rättsordningar införa bestämmelser som gör det möjligt för nationella aktiebolag att flytta mellan olika EU-länder. Juridiskt tekniskt är detta ganska komplicerat och det måste bedömas som osäkert om arbetet kommer att leda fram till att något direktiv antas. Det underhandsförslag som för närvarande föreligger kommer att beskrivas mot slutet.

I artikeln behandlas endast vad som kan kallas bolag av aktiebolagstyp, medan de principer som gäller för handelsbolag, kommanditbolag och enkla bolag i huvudsak lämnas åt sidan. Principerna är dock i betydande utsträckning desamma för alla typer av bolag.

Grundläggande bolagsrättsliga förhållanden

Med endast några få undantag är alla människor, eller som juristerna ibland uttrycker det, fysiska personer, medborgare i något av de länder som finns i statsamfundet. Huvudregeln är att varje land själv bestämmer vilka som skall vara medborgare i landet. I Sverige regleras medborgarskapet i lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap.

Aktiebolag och andra så kallade juridiska personer existerar emellertid inte på samma sätt som en fysisk person. Ett aktiebolag uppkommer genom att en eller flera stiftare vidtar vissa åtgärder som föreskrivs i de olika ländernas aktiebolagslagstiftningar. Aktiebolag är därför, som EG-domstolen har uttryckt saken, *creatures of law*.

Inom stora delar av affärsjuridiken är reglerna i de västeuropeiska länderna relativt lika. Detta beror till stor del på den rika flora av mellanstatliga överenskommelser, konventioner, som existerar och som avser bl.a. köp av varor, växlar och checker samt stora delar av immaterialrätten, dvs. reglerna om upphovsrätt, patent, mönster och varumärken m.m. ... På bolagsrättens område saknas däremot med något enstaka undantag konventioner. Både i EU-länderna och i andra länder är därför bolagslagstiftningen rent nationell. Detta har fört med sig ett antal förhållanden som är centrala för den fråga som diskuteras i denna artikel; kan aktiebolag flytta?

För det första kan det konstateras att varje land självständigt bestämmer vilka typer av nationella bolag som skall erkännas. I Sverige utgörs bolagstyperna av aktiebolag – som kan vara privata eller publika – handelsbolag inklusive kommanditbolag samt enkla bolag. I vissa sammanhang talar man också om "tysta bolag" men huruvida detta verkligen är en erkänd bolagstyp är oklart. Karakteristiskt för aktiebolagen är de ganska omfattande formella krav som uppställs för att kunna bilda ett aktiebolag, att innehavaren av en aktie i princip alltid kan överlåta denna utan övriga aktieägares tillstånd, att aktiebolaget måste ha ett visst eget kapital samt att aktieägarna inte har något ansvar för bolagets förpliktelser. Skillnaden mellan publika och privata aktiebolag ligger i att endast de publika bolagen kan vända sig till kapitalmarknaden. Som exempel kan nämnas att endast publika bolag kan låta inregistrera sina aktier på en börs. Ett handelsbolag är lättare att bilda men överlåtelse av en andel i ett handelsbolag kräver som huvudregel tillstånd av övriga delägare, dvs. bolagsmännen. Något krav på att ett handelsbolag skall ha ett visst minsta kapital uppställs inte, men å andra sidan är bolagsmännen solidariskt ansvariga för handelsbolagets förpliktelser. I ett kommanditbolag är dock vissa av bolagsmännens, kommanditdelägarnas, ansvar begränsat till det kapital som de har satt in i bolaget. Det mest typiska för det enkla bolaget är att det inte är någon juridisk person.

Bolagsrättens nationella prägel har också medfört att även om det finns bolag av "aktiebolagstyp" och "handelsbolagstyp" i alla EU-länder, så varierar reglerna i hög grad de olika länderna emellan. Såvitt gäller bolag av aktiebolagstyp finns visserligen ett antal direktiv om harmonisering av medlemsländernas aktiebolagslagar, men trots dessa direktiv varierar rättsläget påtagligt. I själva verket är bolagsrätten ett av det områden där strävandena att harmonisera lagstiftningen har varit minst framgångsrika. Fortfarande är det därför så att t.ex. ett tyskt aktiebolag, ett *Aktiengesellschaft*, är organiserat på ett helt annat sätt än ett svenskt aktiebolag. De uppgifter som åvilar styrelsen i ett

svenskt aktiebolag är uppdelade på två organ i ett tyskt aktiebolag, *Aufsichtsrat* respektive *Vorstand*. Bolagslagstiftningens starkt nationella prägel har stor betydelse för de frågor som här diskuteras.

Juridiskt sett råder likhet mellan fysiska och juridiska personer på så vis att varje land även har rätt att anta regler om vilka bolag och andra juridiska personer som skall anses tillhöra landet ifråga. I motsats till vad som gäller för medborgarskap saknas emellertid i de flesta EU-länder uttryckliga regler som fastställer nationaliteten för bolag. Inte heller finns det några internationella överenskommelser på området. Särskilt i dagens värld med många multinationella företagsgrupper framstår detta egentligen som ganska förvånande.

Rättsordningarna har emellertid inte helt kunnat negligera frågan vilken nationalitet ett bolag skall anses ha. I de olika medlemsstaternas rättsordningar har därför två olika principer för att fastställa ett bolags nationalitet kommit att utveckla sig, nämligen inkorporationsprincipen, *the theory of incorporation*, respektive sätesprincipen, *the siège réel theory*. Inkorporationsprincipen gäller i bl.a. Storbritannien, Irland och Nederländerna, medan sätesprincipen gäller i Tyskland, Frankrike och flera andra kontinentaleuropeiska länder.

Som redan nämnts uppställs ett antal formkrav för att ett aktiebolag skall kunna bildas. Vissa dokument måste upprättas, däribland en stiftelseurkund och ett förslag till en bolagsordning, dvs. stadgar för bolagets verksamhet. Vidare måste bolaget tillföras ett visst kapital. Bildandet avslutas med att bolaget registreras i något av landets bolagsregister. Enligt inkorporationsprincipen skall ett bolag anses tillhöra det land enligt vars lag bolaget har bildats. Ett bolag som har bildats med iakttagande av de regler som föreskrivs i engelska *Companies Act* är således enligt inkorporationsprincipen ett engelskt aktiebolag som regleras av engelsk rätt.

Inkorporationsprincipen eller, kanske mer korrekt, en variant av denna princip tillämpas förutom i de redan nämnda länderna även i Sverige och de övriga nordiska länderna. För att ett aktiebolag skall komma till stånd krävs bl.a. att bolaget registreras hos Patent- och registreringsverkets bolagsavdelning i Sundsvall. Detsamma gäller för handelsbolag, medan enkla bolag inte kan registreras. Skulle ett enkelt bolag registreras blir det därmed ett handelsbolag. I Sverige anses ett bolag av aktiebolagstyp tillhöra det land där bolaget är registrerat och det är det landets lag som är tillämplig på bolaget. Enligt svensk rätt är således ett bolag alltid bildat i samma land som det är registrerat i.

Vidare kan konstateras att ett svenskt aktiebolag formellt måste ha sitt säte i Sverige. Enligt aktiebolagslagen bestäms ett aktiebolags geografiska hemvist av var styrelsen har sitt säte. Detta skall anges i bolagsordningen och måste alltid vara en ort i Sverige. Om inte alla aktieägare kommer överens om något annat skall också bolagsstämman sammanträda på den ort där styrelsen har sitt säte. Anledningen till att man inte accepterar att bolagsstämman skall kunna hållas på någon annan plats är att detta kan medföra att de aktieägare som inte är så kapitalstarka kan sakna möjlighet att delta om bolagsstämman hålls på

någon mer avlägsen plats. Däremot spelar det enligt svensk rätt inte någon roll för bolagets nationalitet var bolagsledningen faktiskt befinner sig. Även om ett bolags ledning de facto skulle sitta i t.ex. London fortsätter bolaget att vara svenskt.

Enligt inkorporationsprincipen kan å andra sidan inte ett bolag som är bildat utomlands registreras i landets bolagsregister. Detta gäller också enligt svensk rätt. Ett bolag som är bildat i t.ex. Danmark kan således inte registreras i det svenska aktiebolagsregistret och därmed bli ett svenskt aktiebolag. Formellt beror detta på den oskrivna regeln att ordet aktiebolag i aktiebolagslagen bara inkluderar svenska aktiebolag. Ett danskt bolag av aktiebolagstyp är inte ett aktiebolag i den svenska aktiebolagslagens mening, utan ett *aktieselskab*, som motsvarande danska lag kallar det.

Det ovan anförda betyder givetvis inte att utländska aktiebolag inte alls accepteras av rättsordningen i ett land som tillämpar inkorporationsprincipen. Självfallet accepteras i svensk rätt t.ex. ett tyskt *Aktiengesellschaft* just som ett tyskt bolag och det anses därmed utgöra en juridisk person i Sverige. Motsatt ståndpunkt skulle innebära att ett utländskt aktiebolag skulle bli helt rättslöst i ett land som tillämpar inkorporationsprincipen, eftersom det utländska bolaget inte skulle accepteras som avtalspart eller part i en rättegång. Poängen är bara att ett tyskt bolag inte är någon *svensk* juridisk person.

I länder som tillämpar sätesprincipen är rättsläget helt annorlunda. Med viss förenkling går denna princip ut på att ett bolag tillhör det land till vilket bolaget har starkast anknytning. I praktiken torde de allra flesta bolag ha starkast anknytning till det land där bolaget är bildat. Det kan emellertid tänkas att t.ex. ett bolag som är bildat enligt tysk rätt med tiden överför allt mer av sin verksamhet och sin ledning till Frankrike. Var gränsen går för när ett bolag skall anses ha bytt nationalitet varierar bland de länder som tillämpar sätesprincipen. Flera olika presumtionsregler och begränsningar finns. Enligt fransk rätt erkänns emellertid ett bolag som är bildat i något annat land, t.ex. Tyskland, men som har flyttat sin verksamhet till Frankrike, bara som franskt om bolaget uppfyller de föreskrifter som gäller för rent franska bolag. Detta betyder att det ursprungligen tyska bolaget måste uppfylla bl.a. franska kapitalkrav och franska krav på hur ett bolag skall vara organiserat för att kunna anses som franskt.

När det gäller erkännande som sådant av ett utländskt bolag är rättsläget i princip detsamma i länder som tillämpar sätesprincipen respektive inkorporationsprincipen. Ett tysk bolag som bara har överfört en del av sin verksamhet till Frankrike erkänns i detta land som en juridisk person. Detta i kombination med EG-fördragets förbud mot diskriminering på grund av nationalitet betyder att det tyska bolaget kan förvärva rättigheter och skyldigheter i Frankrike samt vara part i processer på samma sätt som ett franskt bolag.

De legala effekterna av att ett bolag flyttar

I föregående avsnitt har konstaterats att vissa länder inte tillåter att ett bolag formellt flyttar ut från landet ifråga. Däremot finns det i allmänhet inte något som hindrar att ett bolag flyttar ut större eller mindre delar av sin verksamhet och ledning till något annat land. För länder som är medlemmar i EU gäller enligt de fyra friheterna samt etableringsreglerna att ett EU-land inte kan hindra ett företag från ett annat EU-land att etablera olika dotterbolag eller filialer i det förstnämnda landet. De i föregående avsnitt redovisade reglerna kan emellertid i vissa situationer ge upphov till komplicerade juridiska problem och resultatet kan bli mycket oväntat.

I princip är det fyra olika situationer som kan bli aktuella. Den första avser det fallet då ett bolag som har bildats i ett land som tillämpar inkorporationsprincipen önskar flytta hela eller delar av verksamheten till ett annat land som också tillämpar inkorporationsprincipen. Ett exempel är att ett svenskt aktiebolag önskar flytta till Danmark. Som redan nämnts möter det inga problem för det svenska bolaget att flytta själva verksamheten till Danmark. Däremot kommer inte bolaget att formellt kunna flytta. Om bolaget begär att Patent- och registreringsverket skall stryka bolaget ur aktiebolagsregistret kommer verket att vägra att göra det, eftersom flyttning inte är ett accepterat sätt för ett svenskt aktiebolag att upphöra att vara ett sådant bolag.

Huvudregeln är att när ett aktiebolag skall upphöra skall bolaget genomföra ett särskilt likvidationsförfarande. Under detta förfarande skall bolagets tillgångar omvandlas till kontanta medel, alla skulder och andra förpliktelser skall infrias och överskottet fördelas mellan aktieägarna. Först därefter kan bolaget avregistreras och därmed upphöra. Det finns också vissa möjligheter att utan föregående likvidationsförfarande avregistrera ett aktiebolag om bolaget under en längre tid inte har visat några som helst tecken på att existera. En tredje orsak till att ett aktiebolag kan komma att bli avregistrerat är att bolaget inte höjer sitt aktiekapital till det stipulerade nya minimibeloppet, 100 000 kr, enligt de regler som infördes för några år sedan.

På motsvarande sätt som ett svenskt aktiebolag måste vara registrerat hos Patent- och registreringsverket skall ett danskt *aktieselskab* vara registrerat hos *Ehrvervs- og Selskabsstyrelsen*. Eftersom Danmark tillämpar inkorporationsprincipen kan bara bolag som är bildade enligt dansk rätt registreras hos styrelsen. Ett svenskt bolag är uppenbarligen inte bildat enligt dansk rätt och kan följaktligen inte registreras som ett danskt *aktieselskab* hos *Ehrvervs- og Selskabsstyrelsen*.

Situationen blir inte heller så komplicerad när ett bolag från ett land som tillämpar sätesprincipen vill flytta till ett annat land som tillämpar samma princip. Antag till exempel att ett franskt aktiebolag, ett *société anonyme*, vill flytta till Tyskland. Teoretiskt accepteras en sådan flytt både enligt tysk och fransk rätt. Om det franska bolaget helt lämnar Frankrike kommer detta att upphöra

att anses som ett franskt rättssubjekt och kan avföras från det franska bolagsregistret. Tyska myndigheter och domstolar å sin sida kommer att anse att bolaget är tyskt. Avgörande för om ett bolag skall anses som tyskt brukar nämligen sägas vara om de grundläggande besluten rörande bolagets verksamhet kommer att genomföras i Tyskland eller inte. Om bolaget helt har lämnat Frankrike sker genomförandet rimligen i Tyskland. Härmed är emellertid inte sagt att det ursprungligen franska bolaget enligt tysk rätt kommer att behandlas som ett tyskt *Aktiengesellschaft*. Jag återkommer till denna fråga alldeles strax.

De situationer där de komplicerade problemen uppkommer är när ett bolag flyttar från ett land som tillämpar sätesprincipen till ett land som tillämpar inkorporationsprincipen eller vice versa. Antag först att ett tyskt *Aktiengesellschaft* lägger ner hela sin verksamhet i Tyskland i syfte att flytta till Sverige. Som nyss anförts accepteras i tysk rätt att ett bolag på sådant sätt lämnar landet. Tyska domstolar kommer därför att behandla bolaget som ett svenskt bolag på vilket svensk rätt är tillämplig. Eftersom bolaget inte är registrerat i Sverige – det är ju som vi har konstaterat inte möjligt – kommer bolaget att betraktas som ett svenskt oregistrerat bolag. Den enda form av oregistrerade bolag som erkänns i Sverige är det enkla bolaget. Enligt tysk rätt skall därför det ursprungligen tyska aktiebolaget behandlas som ett svenskt enkelt bolag efter flytten till Sverige. Katastrof är ett alltför lindrigt ord när det gäller att beskriva vad detta innebär. Ett enkelt bolag är som redan har nämnts inte någon juridisk person, dvs. någon juridisk enhet, enligt svensk rätt. Ett enkelt bolag kan därför inte förvärva några rättigheter och skyldigheter. Som en följd härav kommer det ursprungligen tyska bolagets tillgångar att anses vara innehavda gemensamt av de gamla aktieägarna. Motsvarande gäller för skulderna, vilket betyder att aktieägarna blir solidariskt ansvariga för bolagets förpliktelser.

Sverige, som tillämpar inkorporationsprincipen, kommer alltså inte att acceptera det tyska bolaget som ett svenskt aktiebolag. Endast bolag som är bildade enligt den svenska aktiebolagslagen anses som aktiebolag. Enligt svensk rätt kan det tyska bolaget över huvud taget inte vara något svenskt rättssubjekt. Skulle det tyska bolaget fortfarande vara registrerat som ett *Aktiengesellschaft* i Tyskland anses det även efter den faktiska flyttningen vara ett tyskt *Aktiengesellschaft* på vilket tysk rätt är tillämplig. Skulle bolaget inte längre vara registrerat är bolaget fortfarande ett tyskt rättssubjekt. Då kan det emellertid inte vara ett *Aktiengesellschaft*, eftersom sådana enligt tysk rätt måste vara registrerade. Istället torde bolaget behandlas som ett tyskt handelsbolag, ett *Handelsgesellschaft*.

Ett problem med det förda resonemanget är emellertid att det ursprungligen tyska bolaget enligt tysk rätt inte är något tyskt bolag. Vi har således hamnat i en moment 22-situation. Enligt svensk rätt skall tysk rätt tillämpas, medan tysk rätt innebär att bolaget inte omfattas av tysk jurisdiktion. Bolaget skulle med andra ord ha hamnat i ett legalt vakuum. Eftersom ett bolag är resultatet av en juridisk konstruktion, bolag är *creatures of law*, innebär detta

en katastrof. Bolaget skulle helt enkelt ha upplösts i atomer.

Det utmålade problemet är emellertid inte helt okänt inom juridiken. Det förekommer även andra situationer där ett lands rättsordning utpekar ett annat lands rättsordning som tillämplig samtidigt som sistnämnda rättsordning inte omfattar den aktuella situationen. Sådana situationer brukar inom juridiken benämnas återförvisning eller *renvoi*. Några lagregler om återförvisning finns inte men svenska domstolar har traditionellt intagit en avvisande hållning. I en situation sådan som den nu utmålade torde därför en svensk domstol ändå komma till resultatet att tysk rätt skall tillämpas. Det förefaller inte sannolikt att en svensk domstol skulle komma till ett resultat som medför att bolaget ifråga blir rättslöst.

Den fjärde och sista situationen är den som är mest aktuell för svenska aktiebolag som vill flytta utomlands. Antag att ett svenskt aktiebolag upphör med all verksamhet i Sverige och istället börjar att bedriva denna i Tyskland. Som redan anförts kommer Patent- och registreringsverket inte att avregistrera bolaget, vilket medför att bolaget i Sverige även i fortsättningen kommer att betraktas som ett svenskt bolag. I Tyskland kan däremot bolaget komma att anses som ett tyskt bolag på vilket tysk rätt är tillämplig. Detta betyder dock inte att tysk aktiebolagsrätt är tillämplig. För att detta skall bli fallet krävs att bolaget registreras i Tyskland som ett *Aktiengesellschaft*, alternativt som ett *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*, vilket också är en typ av aktiebolag men som typiskt sett är avsedd för lite mindre rörelser. Eftersom någon sådan registrering i allmänhet inte sker kommer det ursprungligen svenska aktiebolaget att i Tyskland behandlas som ett handelsbolag. Detta medför flera katastrofala konsekvenser. För det första kan en aktieägare inte fritt sälja sina aktier i bolaget. Eftersom bolaget inte betraktas som något aktiebolag enligt tysk rätt finns inte några aktier att överlåta utan endast bolagsandelar. Sådana kan bara överlåtas efter samtycke från övriga bolagsmän. En kanske än allvarligare effekt är att ägarna av bolaget blir personligt ansvariga för bolagets förpliktelser.

Betydelsen av allmänna EG-rättsliga principer

Som framgått av föregående avsnitt medger inte nationell bolagsrätt i alla EU:s medlemsländer att bolag kan flytta. En fråga som därför uppkommer är huruvida EG-rätten leder till något annat resultat.

Varken EU-fördraget eller någon annan EG-lagstiftning innehåller några regler som uttryckligen tar sikte på nationella bolags möjlighet att flytta. Däremot kan man ställa sig frågan om inte bestämmelserna om den gemensamma och inre marknaden med dess fyra friheter kräver att bolag skall kunna flytta från ett EU-land till ett annat på samma sätt som nationella bolag kan

flytta inom det ifrågavarande landet. Två huvuduppgifter för den europeiska gemenskapen är att upprätta en gemensam marknad och en ekonomisk och monetär union (art. 4). För att uppnå detta har en inre marknad skapats (art. 3). Denna utgörs av att ett område utan inre gränser där fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital säkerställs i enlighet med vad som närmare föreskrivs i EU-fördraget (se art. 14).

Bestämmelserna om fria varurörelser innebär för det första att EU-länderna inte får ta ut några tullar eller avgifter med motsvarande verkan i samband med import eller export länderna emellan (art. 25). För det andra får medlemsstaterna inte mellan sig uppställa några kvantitativa import- eller exportrestriktioner eller vidta några åtgärder med motsvarande verkan (art. 28 och 29). EG-domstolen har traditionellt tolkat dessa bestämmelser mycket extensivt och gör så fortfarande ifråga om handelshinder som är direkt relaterade till produkter. Som exempel kan nämnas att Tyskland inte har tillåtit förbjuda användningen av varumärket *Clinique* på kosmetiska preparat. En tysk domstol hade funnit att detta varumärke var vilseledande, eftersom det genom sin likhet med det tyska ordet *Klinik* kunde ge intryck av att det var fråga om farmaceutiska produkter eller att produkterna var tillverkade under läkares tillsyn eller enligt läkares föreskrifter (mål C-315/92, *Verband Sozialer Wettbewerb v Clinique*). Det är dock tillåtet att under vissa förutsättningar begränsa de fria varurörelserna med hänsyn till de intressen som räknas upp i art. 30, t.ex. människors och djurs hälsa och säkerhet. Vidare har det i praxis utvecklats en princip enligt vilken de fria varurörelserna kan begränsas av hänsyn till vissa tungt vägande skäl, s.k. *mandatory requirements*, t.ex. konsumentskydd.

Arbetslagarnas fria rörlighet baserar sig på ett diskrimineringsförbud. Närmare bestämt innebär denna fria rörlighet att all diskriminering på grund av nationalitet skall avskaffas vad gäller anställning, lön och övriga arbets- och anställningsvillkor (art. 39). Av det omtalade *Bosman*-fallet (mål C-415/94) följer emellertid att kravet på diskriminering, i vart fall i vissa situationer, är mycket uttunnat. Även arbetskraftens fria rörlighet kan begränsas av hänsyn till allmän ordning, säkerhet och hälsa (art. 39.3).

Även friheten för personer och företag från en medlemsstat att utbjuda sina tjänster i ett annat medlemsland baserar sig formellt på ett diskrimineringsförbud (se art. 49 och 50). På liknande sätt som ifråga om arbetskraftens fria rörlighet har emellertid diskrimineringskravet blivit mycket uttunnat. Inskränkningar i friheten att utbjuda sina tjänster kan accepteras om det anses föreligga tvingande skäl.

De fria kapitalrörelserna blev föremål för en omfattande revision genom Maastricht-avtalet. Sedan den 1 januari 1994 är alla restriktioner för kapitalrörelser förbjudna (art. 56). Förbudet omfattar både investeringar och betalningar. Till skillnad från de andra tre friheterna gäller de fria kapitalrörelserna även gentemot länder som inte är med i EU. Vissa undantag finns även från denna frihet, bl.a. för att tillgodose intresset av skattekontroll.

De fyra friheterna kompletteras av bestämmelser om etableringsfrihet. Dessa bestämmelser går ut på att medborgare och företag från ett EU-land skall kunna etablera sig i ett annat EU-land på samma villkor som detta lands egna medborgare och företag (art. 43 och 48).

Frågan huruvida det var förenligt med grunderna för dessa regler att vägra ett företag från ett EU-land att flytta till ett annat EU-land ställdes på sin spets i ett mål mellan den engelska skattemyndigheten och tidningen Daily Mail (mål 81/87). Omständigheterna i målet var följande. Den engelska tidningen Daily Mail och bolaget General Trust avsåg att sälja ut viss egendom i syfte att skaffa kapital för att finansiera återköp av sina egna aktier. Enligt engelsk rätt skulle transaktionen medföra en betydande skattebelastning. För att undvika denna avsåg de båda bolagen att flytta sina respektive huvudkontor till den Haag i Nederländerna. Detta var acceptabelt enligt holländsk rätt. Enligt engelsk skatterätt kunde emellertid inte ett engelsk bolag flytta sitt huvudkontor utomlands utan tillstånd av skattemyndigheten. Något sådant tillstånd erhöll inte något av de båda bolagen. Bolagen överklagade beslutet att vägra tillstånd till utflyttningen till en nationell engelsk domstol. Inför denna gjorde bolagen bl.a. gällande att kravet på tillstånd för utflyttning inte var förenligt med EG-rätten.

Om det i en process inför en nationell domstol uppkommer en fråga om vad EG-rätten innebär har domstolen rätt, och i vissa fall skyldighet, att begära s.k. förhandsbesked från EG-domstolen. Denna skall då uttala sig om vad EG-rätten innebär. Den nationella domstolen skall därefter tillämpa detta uttalande för att avgöra det nationella målet.

Den engelska domstol som prövade Daily Mails och General Trusts överklagande begärde ett sådant förhandsbesked. EG-domstolens motivering tyder närmast på att domstolen ansåg det bäst förenligt med grunderna för de fyra friheterna att nationella bolag skall kunna flytta från ett land till ett annat. Eftersom "*companies are creatures of law and, in the present state of Community law, creatures of national law*", som domstolen uttryckte det, ansåg den dock inte att det var tekniskt möjligt att ge bolag en generell möjlighet att flytta. I sitt förhandsbesked slog domstolen därför fast att "*in the present state of Community law*" saknas en på EG-rättsliga principer baserad rätt för ett bolag att flytta från ett EU-land till ett annat.

Flyttning av bolag i praktiken

Vi har ovan konstaterat att ett bolag som har bildats enligt svensk rätt inte kan flytta till något annat EU-land vare sig med stöd av rent svenska bestämmelser eller med stöd av EG-rättsliga principer. Å andra sidan visar erfarenheten

att många svenska bolag har flyttat ut betydande delar av sin verksamhet till andra länder. Hur går nu detta ihop? Svaret är att det svenska bolaget bildar ett nytt bolag i det land dit hela eller delar av verksamheten skall flyttas över. Transaktionen går typiskt sett till på följande vis.

Det svenska bolaget bildar ett helägt dotterbolag, dvs. i praktiken ett bolag av aktiebolagstyp, i det land till vilket delar av verksamheten skall överföras. Så länge detta är ett land som är medlem av EU vållar bolagsbildningen inte några problem. Enligt etableringsreglerna i unionsfördraget har ett bolag från ett EU-land rätt att etablera sig i varje annat EU-land på samma villkor som detta lands egna rättssubjekt. På grund av reglerna om fria kapitalrörelser och arbetskraftens fria rörlighet vållar det inte heller några problem att förse det tilltänkta dotterbolaget med erforderligt kapital och den arbetskraft som behövs.

När dotterbolaget väl är bildat förvärvas från det svenska moderbolaget den del av verksamheten som är avsedd att bedrivas i dotterbolagets hemland. Man genomför vad som brukar kallas ett inkrämsförvärv. Normalt vållar inte heller detta några större problem. Vissa komplikationer kan dock uppkomma. För det första innefattar försäljningen en överlåtelse som kan ge upphov till en vinst, vilket i sin tur kan utlösa skyldighet att betala realisationsvinstskatt. Detta problem kan dock ofta lösas genom att försäljningen sker till ett pris som inte ger upphov till någon vinst.

Det andra problemet kan visa sig vara större. Antag att ett bolag vill flytta över den verksamhet som bedrivs i en viss division till ett annat EU-land. I allmänhet vill bolaget då inte bara flytta över själva tillverkningen utan också olika avtal som rör divisionens verksamhet, t.ex. en licens att utnyttja ett annat företags patenterade uppfinning och därtill knuten "know-how". Huvudregeln i de flesta länder är emellertid att rättigheter men inte skyldigheter kan överlåtas utan motpartens medgivande. Det är således tillåtet att överlåta en fordran utan att ha inhämtat gäldenärens tillstånd. Däremot är det inte tillåtet att överlåta en förpliktelse, t.ex. att betala royalty för rätten att få utnyttja ett patent och know-how. Om licensavtalet innehåller förpliktelser för licenstagaren att utnyttja patentet och kunskapen på visst sätt är även detta en typ av förpliktelse som inte kan överlåtas utan borgenärens, dvs. i detta fall licensgivarens, tillåtelse.

Det är med andra ord så att ett företag normalt inte kan överlåta en divisions alla rättigheter och förpliktelser till ett annat bolag, inte ens till ett helägt dotterbolag, utan borgenärernas tillstånd. Ett sådant kan för vissa förpliktelser vara svårt att erhålla. En svensk licensgivare som har upplåtit en licens avseende en företagshemlighet till ett annat svenskt aktiebolag kan vara obenägen att acceptera att licensrätten överlåts till ett utländskt, låt vara svenskt, bolag, eftersom det ter sig svårare att kontrollera huruvida det utländska bolaget verkligen iakttar sekretess vad gäller företagshemligheten. En fullständig utflyttning av hela eller delar av en verksamhet kan därför ibland visa sig vara omöjlig.

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar, EEIG, är en typ av övernationella bolag som före EU-samarbetet saknade motsvarighet i Sverige. På den nationella planet har intressegrupperingarna sin förebild i den franska bolagstypen *Groupement d'intérêt économique*. Reglerna om intressegrupperingar finns i en EG-förordning från 1985. Därtill kommer vissa nationella regler, vilka för svensk rätts del finns i lagen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar och en därtill anknyttande förordning om registrering av intressegrupperingar i Sverige.

I flera hänseenden gäller liknande regler för intressegrupperingar som för handelsbolag. Båda betraktas i Sverige som juridiska personer. En stor skillnad är dock att delägarna i en intressegruppering, som något oegentligt benämns medlemmar, måste representera minst två EU-länder. En annan skillnad ligger i syftet med en intressegrupperings verksamhet, som måste vara att underlätta eller utveckla medlemmarnas ekonomiska verksamhet. En intressegrupperings verksamhet måste knyta an till medlemmarnas ekonomiska verksamhet och får endast vara av understödjande karaktär i förhållande till denna. Det anges uttryckligen att en intressegrupperings syfte inte får vara att skapa vinst för egen del. Däremot finns det inget som hindrar att syftet är att öka medlemmarnas vinst. I själva verket är det naturligtvis detta som är en intressegrupperings syfte.

I praktiken är det ofta gemensamma projekt rörande t.ex. forskning och utveckling som bedrivs i form av intressegrupperingar. Påfallande många intressegrupperingar utgör också samarbetsorgan för advokatbyråer från olika länder.

En intressegruppering bildas på samma sätt som ett handelsbolag, det vill säga genom att medlemmarna ingår ett avtal och låter registrera intressegrupperingen. Beslut både i handelsbolag och intressegrupperingar kräver som huvudregel att ägarna är överens. Det är dock möjligt att i bolagsavtalet föreskriva t.ex. att beslut i ett handelsbolag skall fattas med enkel majoritet. Såvitt gäller intressegrupperingar är dock möjligheterna härtill begränsade på olika sätt. En intressegruppering måste även ha en eller flera företagsledare. Det är denne eller dessa som företräder intressegrupperingen utåt.

Karakteristiskt för både handelsbolaget och intressegrupperingen är vidare att delägarna har ett solidariskt ansvar för bolagets förpliktelser. Kan bolaget inte betala en borgenär kan således denne vända sig till någon eller flera delägare och kräva betalning. Ifråga om intressegrupperingar är dock inte ansvaret primärt, vilket betyder att en borgenär först måste vända sig till intressegrupperingen. Det är endast om denna inte betalar som medlemmarna kan bli betalningsskyldiga.

I det avtal som har ingåtts mellan en intressegrupperings medlemmar skall anges var grupperingen skall ha sitt säte, vilket måste vara en ort inom EU. Det

är det lands lag där intressegrupperingen har sitt säte som, vid sidan av EG-förordningen, skall tillämpas på intressegrupperingen. Registrering skall också ske i detta land. Om bolaget vill byta säte till en ort i ett annat EU-land måste således avtalet ändras. Detta förutsätter i sin tur att ett förslag till ändring upprättas och att detta offentliggörs. Avsikten med offentliggörandet är att en myndighet i intressegrupperingens hemland skall beredas möjlighet att invända mot att intressegrupperingen flyttar ut. Sverige har emellertid avstått från denna möjlighet. Trots detta får definitivt beslut om utflyttning fattas först två månader efter det att förslaget därom har offentliggjorts. För ett sådant beslut krävs enighet mellan medlemmarna. Beslutet att flytta skall därefter anmälas för registrering i det EU-land till vilket intressegrupperingen avser att flytta. Först sedan grupperingen har registrerats i detta land kan registreringen hävas i det tidigare hemlandet. Intressegrupperingen har efter att ha flyttat samma identitet som tidigare. Juridiskt uttryckt är det samma juridiska person som nu har sitt säte i sitt nya hemland.

Förslaget till europabolag

Tanken att det skall vara möjligt att bilda övernationella europeiska bolag av aktiebolagstyp föddes redan 1959 hos franska praktiserande jurister. Idén fick fotfäste hos kommissionen som publicerade ett första förslag till en förordning år 1970. Därefter har lagstiftningsarbetet pågått med skiftande intensitet och mer eller mindre långvariga avbrott. Det senaste officiella förslaget är från år 1991.

Enligt kommissionen skulle en möjlighet att kunna bilda överstatliga bolag medföra flera olika fördelar. För det första skulle det bli möjligt att fusionera bolag från olika EU-länder. Detta är inte möjligt i dag. Samgåendet mellan t.ex. det svenska aktiebolaget Stora och den finska bolaget Enso är inte någon fusion i bolagsrättslig bemärkelse. En sådan förutsätter att åtminstone något av de fusionerande bolagen upphör utan att något formellt likvidationsförfarande har genomförts. Samgåendet går istället till så att Enso köper alla tillgångar och skulder i Stora mot betalning bestående av nyemitterade aktier i Enso. Samtidigt byter detta bolag namn till Stora Enso. Det är antagligen detta namnbyte som kan ge upphov till missuppfattningen att det är fråga om en fusion i teknisk bemärkelse.

En andra fördel som brukar nämnas är att europabolag skulle erbjuda en ny möjlighet att skapa gemensamma företag, s.k. *joint ventures*, mellan bolag från olika EU-länder. Om t.ex. ett företag från Tyskland och ett företag från Frankrike skall bilda ett joint venture kan det uppkomma diskussion om var det gemensamma bolaget skall ha sitt säte. Det kan då vara en "diplomatisk" för-

del om det gemensamma bolaget kan vara överstatligt, eftersom det då har lika stor anknytning till båda länderna och inget land därför behöver känna att det har "förlorat" ett viktigt företag. Samma effekt kan visserligen i detta hänseende uppkomma om det gemensamma bolaget bedrivs i form av en europeisk ekonomisk intressegruppering. Denna bolagsform får dock som redan framgått inte driva verksamhet som syftar att ge upphov till någon egen vinst och har dessutom den stora nackdelen att medlemmarna är solidariskt ansvariga för bolagets förpliktelser.

Genom möjligheten att bilda ett europabolag och låta detta bedriva verksamhet i alla intressanta EU-länder blir det också möjligt att undvika effekterna av att olika regler gäller för bolag i skilda länder, om nu detta skulle uppfattas som en nackdel. Jag återkommer avslutningsvis till denna fråga.

Nu nämnda fördelar med europabolag kan vid första anblicken uppfattas som ganska stora. Trots detta har intresset från näringslivets sida varit ganska begränsat. Detta beror sannolikt till stor del på att många företagsgrupper anser det fördelaktigt att bedriva både olika verksamhetsgrenar och geografiskt skilda verksamheter i olika bolag. Genom att de bolagsrättsliga, och kanske framför allt de skatterättsliga, reglerna varierar EU-länderna emellan blir det härigenom möjligt att välja den lämpligaste bolagsformen för en viss verksamhet i varje jurisdiktion.

Ett europabolag skall kunna bildas på flera olika sätt. Det vanligaste torde bli att ett redan existerande aktiebolag omvandlas till ett europabolag. Detta förutsätts kunna ske utan att bolaget byter identitet, dvs. utan att bolaget blir en ny juridisk person. Vidare föreslås att ett europabolag skall kunna bildas genom att två eller flera bolag fusionerar eller genom att två eller flera bolag bildar ett gemensamt holdingbolag. I dessa båda fall är det dock fråga om att bilda helt nya bolag.

Europabolag skall som redan nämnts regleras av en särskild EG-förordning. Långt ifrån alla juridiska frågeställningar som ett europabolag kan ställas inför regleras dock i förordningen. Här inträder istället nationell rätt i det EU-land där bolaget skall ha sitt säte.

I många europeiska länder, däribland Sverige, föreskrivs att ett aktiebolags säte skall framgå av dess stadgar, bolagsordningen. Oavsett hur det förhåller sig härmed måste det enligt första bolagsdirektivet alltid framgå av det register som bolaget är registrerat i var dess säte finns.

På motsvarande sätt som en europeisk ekonomisk intressegruppering kan flytta från ett EU-land till ett annat skall ett europabolag kunna flytta. En sådan flyttning påverkar inte bolagets identitet. Skulle bolaget flytta från ett EU-land till ett annat kommer en ny nationell rättsordning att bli tillämplig på bolaget. Detta påverkar inte bara bolaget, utan kan också få stor betydelse för bl.a. företag och enskilda som står i någon sorts avtalsförbindelse med europabolaget. I förslaget till förordning föreskrivs därför att sådana förslag om byte av ett europabolags säte som resulterar i att en annan nationell rättsordning blir

supplementärt tillämplig måste publiceras innan ett definitivt beslut om flyttningen fattas.

I många fall kommer ett europabolags säte att framgå av bolagets bolagsordning. Denna kan endast ändras genom ett beslut av bolagsstämman. För att ett förslag om att ändra bolagsordningen skall kunna antas krävs att förslaget får minst två tredjedelar av de angivna rösterna. Om inte alla bolagets aktier har lika rätt, dvs. om bolaget har flera aktieklasser, skall en separat omröstning ske inom varje aktieklass.

Förslaget till fjortonde bolagsdirektiv

Enligt EG-fördraget har alla som är medborgare i ett EU-land rätt att etablera sig i ett annat EU-land på samma villkor som detta lands egna medborgare (art. 43). Motsvarande skall enligt art. 48 gälla för bolag. Som framgått ovan är det emellertid många gånger inte möjligt för ett nationellt bolag från ett EU-land att etablera sig i ett annat EU-land genom att flytta dit. Detta utgör en brist enligt kommissionen, som därför under 1997 framlagt ett första utkast till ett direktiv, det fjortonde bolagsdirektivet, som skall ålägga medlemsstaterna att i sina nationella rättsordningar införa regler som gör det möjligt för nationella bolag att flytta till ett annat EU-land, utan att bolagets identitet ändras.

Att ett bolag flyttar från ett EU-land till ett annat land kan naturligtvis få stora konsekvenser såväl för bolagets aktieägare och arbetstagare som för bolagets borgenärer. Direktivet innehåller därför bestämmelser som syftar till att skydda alla dessa tre grupper. En flyttning av ett nationellt bolag blir därför administrativt sett en ganska komplicerad procedur.

Om ett bolag avser att flytta sitt formella säte skall först bolagets styrelse upprätta ett förslag till beslut. Detta förslag skall innehålla information om till vilken ort bolaget avser att flytta samt ett utkast till en ny bolagsordning. Att bolagsordningen i allmänhet måste ändras beror dels på att den enligt de flesta länders bolagslagstiftning skall innehålla uppgift om var bolagets säte skall vara beläget, dels på att bolagsordningen måste anpassas till det nya hemlandets övriga regler. Skall t.ex. ett tyskt *Aktiengesellschaft* flytta till Sverige måste bl.a. bolagsordningens regler anpassas till aktiebolagslagens regler om hur styrelsen skall vara organiserad, vilka avviker från vad som gäller enligt tysk rätt där styrelsen motsvaras av två olika organ, *Aufsichtsrat* och *Vorstand*. I arbetstagarernas intresse skall förslaget vidare innehålla information om hur de anställdas rätt till medbestämmande skall vara organiserat i det nya hemlandet. Till sist skall förslaget innehålla en tidsplan för flyttningen.

Det upprättade förslaget skall offentliggöras på det sätt som normalt sker ifråga om uppgifter om ett bolag, dvs. i Sverige genom Patent- och registre-

ringsverkets bolagsbyrå i Sundsvall. Ett beslut om att ett bolag har flyttat föreslås träda i kraft den dag som bolaget registreras i sitt nya hemland. Innan så har skett får bolaget inte avregistreras i sitt tidigare hemland.

Utöver detta förslag till hur flyttningen skall genomföras skall styrelsen upprätta en rapport i vilken flyttningens legala och ekonomiska effekter förklaras och motiveras. I rapporten skall vidare anges vilka konsekvenser som flyttningen kommer att få för bolagets aktieägare och arbetstagare. Syftet är att dessa och borgenärerna skall ges underlag för att bedöma vad flyttningen kommer att innebära för dem. Därför skall också dessa senast en månad innan bolaget fattar beslut om att flyttning skall ske ha rätt att granska förslaget till flyttning och rapporten.

Definitivt beslut om att ett bolag skall flytta skall fattas av bolagsstämman och får tas tidigast två månader efter det att förslaget om flyttningen har offentliggjorts. Beslut om flyttning kräver som huvudregel att beslutet stöds av minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

Av det anförda följer omvänt att en minoritet av aktieägarna som inte representerar mer än en tredjedel av rösterna saknar möjlighet att motsätta sig en utflyttning av ett bolag, trots att utflyttningen kan medföra betydande nackdelar. Exempelvis blir det typiskt sett betydligt dyrare för en aktieägare om bolaget kommer att hålla sin bolagsstämma i något annat land än aktieägarens hemland. Vidare kan en utflyttning medföra att den information som bolaget lämnar, t.ex. årsredovisningen, kommer att upprättas på ett språk som minoriteten inte behärskar. Förslaget till direktiv öppnar därför en möjlighet för varje medlemsland att i sin lagstiftning ta in regler som "garanterar att de minoritetsaktieägare som uttalat sig mot förflyttningen tillerkänns ett lämpligt skydd", som det uttrycks.

Såvitt gäller ett bolags borgenärer kan konstateras att de inte ens har rätt att delta på bolagsstämman såvida de inte också är aktieägare. Borgenärerna har därför inte ens en teoretisk möjlighet att påverka ett beslut om huruvida bolaget skall flytta eller inte. Förslaget innehåller därför en bestämmelse om att de som har blivit borgenärer innan förslaget om att bolaget skall flytta har blivit offentligt skall kunna kräva att bolaget lämnar en garanti som medför att flyttningen inte kan försämra borgenärernas rätt.

Någon motsvarande rätt att kräva garantier för att en flyttning inte innebär någon försämring uppställs inte för bolagets arbetstagare, trots att inte heller dessa har rätt att delta på bolagsstämman. Anledningen härtill torde vara att arbetstagarna genom medbestämmandelagstiftningen har möjlighet att påverka planerna på en flyttning.

Det kan konstateras att det av kommissionen föreslagna direktivet om regler för flyttning av nationella bolag uppställer betydligt större garantier för minoriteten, arbetstagarna och borgenärerna än vad reglerna om europeiska ekonomiska intressegrupperingar och förslaget till förordning om europabolag gör. Detta kan förefalla förvånande, eftersom de eventuella negativa effekterna för

borgenärerna är desamma i alla situationer. Anledningen är antagligen att borgenärerna förväntas vara beredda på att övernationella bolag som intressegrupperingar och europabolag kan flytta.

Tanken är att EU-länderna skall ha införlivat bestämmelserna i det föreslagna direktivet i sina nationella lagstiftningar senast den 1 januari år 2000. Denna tidtabell förefaller dock väl optimistiskt. Det är ännu mycket oklart om det föreslagna direktivet över huvud taget kommer att resultera i någon lagstiftning. Om så skulle ske torde det dock ligga betydligt längre fram i tiden.

Behöver aktiebolag kunna flytta?

I vår tid då varu- och kapitalmarknaderna från ekonomisk synpunkt inte känner några gränser kan det uppfattas som märkligt att många länder över huvud taget inte tillåter att nationella bolag flyttar och andra gör det men endast under vissa snäva betingelser. Vidare kan konstateras att den typ av övernationella bolag som finns inom EU, europeiska ekonomiska intressegrupperingar, och som kan flytta från ett EU-land till ett annat, inte har blivit någon succé. Intresset från industrins sida av att få en möjlighet att bilda europabolag är också mycket begränsat. Sammantaget tyder detta rimligen på att det inte finns något större behov av att aktiebolag skall kunna flytta. Sannolikt är orsaken till detta att inte ens de multinationella företagen och företagsgrupperna har något större intresse av att bedriva hela sin verksamhet inom ramen för ett och samma bolag. Istället är det förmodligen så att industrin anser att det är fördelaktigt att ha ett nationellt bolag i varje land i vilket verksamhet bedrivs. Varje land har sin ekonomiska, marknadsmässiga och juridiska särart. I större eller mindre grad har denna särart påverkat bolagslagstiftningen. Det förefaller därför inte osannolikt att ett bolag som är bildat enligt ett visst lands lagstiftning har bättre förutsättning att kunna bedriva en vinstgivande verksamhet i detta land än ett bolag som har bildats enligt andra regler. Detta kan vara anledningen till att det inte har uppfattats som någon nackdel, i vart fall inte någon större sådan, att ett aktiebolag som önskar överföra hela eller delar av sin verksamhet till ett annat land, måste bilda ett dotterbolag i detta land. En hypotes är därför att det typiskt sett är mest kostnadseffektivt att bedriva verksamhet i ett visst land genom ett bolag som är bildat enligt det landets lagstiftning.

Ett annat skäl till att många internationella företagsgrupper är organiserade just såsom grupper och således består av många formellt självständiga bolag torde vara att administrationskostnaderna härigenom blir lägre. Stora, geografiskt utspridda enheter skulle således inte vara optimala från kostnadssynpunkt.

I vissa situationer torde det dock vara fördelaktigt att kunna bilda ett över-

nationellt bolag som kan flytta från ett land till ett annat. För det första gäller detta när bolag från olika länder skall fusionera. Kanske framför allt av emotionella och prestigemässiga skäl kan det då vara en fördel om inget av länderna behöver känna att det har "förlorat" ett viktigt företag. Det kan här erinras om de diskussioner som fördes i samband med det tilltänkta samarbetet mellan Volvo och Renault. Inte så få personer poängterade den nackdel som det skulle innebära att ett fransk bolag i praktiken skulle få ett bestämmande inflytande över Volvo och detta trots att Volvo formellt sett skulle fortsätta att vara ett svenskt bolag.

En likartad situation kan uppkomma om två eller flera bolag från skilda länder skall bilda ett joint venture-bolag som skall ägna sig åt t.ex. forskning och utveckling. Det kan då framstå som oacceptabelt för vissa av avtalsparterna att bolaget skall bedriva sin verksamhet i samma land som en annan part och därmed få störst anknytning till denne.

Sammanfattningsvis är det min uppfattning att det föreligger ett behov av att kunna bilda övernationella bolag, men att behovet av att alla nationella bolag skall kunna flytta är mycket begränsat.

Källor och litteratur

Det finns flera framställningar som mer allmänt behandlar europeisk bolagsrätt och rätten att etablera sig inom EU. Här kan särskilt nämnas Brebner & Co, *Setting up a Company in the European Community* (1989), Marcus Lutter, *Europäisches Unternehmensrecht*, 3 uppl (1991), Erik Werlauff, *EF-Selskabsret* (1992) samt SOU 1992:83, *Aktiebolagslagen och EG*. Europeiska ekonomiska intressegrupperingar presenteras i Mattsson, *Europeiska ekonomiska intressegrupperingar* (1989). EG-domstolens domar återfinns i *Reports of cases before the European Court of Justice*. Den speciella fråga som denna uppsats behandlar, dvs. bolags möjlighet att flytta, har däremot endast i mycket begränsad omfattning berörts i den juridiska litteraturen. Källorna är här i huvudsak material från EG:s institutioner som publicerats med anledning av de olika lagstiftningsärendena.